

BARAZA KUU LA WAISILAM WA TANZANIA (BAKWATA)

OFISI YA MUFTI

PROGRAMU YA MAFUNZO YA UONGOZI NA UTAWALA BORA

KWA NJIA YA MTANDAO

www.bakwataonlineacademy.ac.tz

MODULI NAMBA 3: MIRADI YA TAASISI

1. UIBUAJI WA MIRADI YA TAASISI
2. UANDIKAJI WA MAANDIKO YA MIRADI
3. USIMAMIZI WA MIRADI NA UENDESHAJI WAKE

BAKWATA MPYA: JITAMBUE, BADILIKA, ACHA MAZOEA

Table of Contents

MODOU LI NAMBA 3: MIRADI YA TAASISI.....	3
UTANGULIZI.....	3
MADA KUU ZA MODULI.....	3
MADA KUU 3.1: UIBUAJI WA MIRADI YA TAASISI.....	4
MADA KUU 3.2: UANDIKAJI WA MAANDIKO YA MIRADI.....	4
MADA KUU 3.3: USIMAMIZI WA MIRADI NA UENDESHAJI WAKE.....	4
MADA KUU 3.1: UIBUAJI WA MIRADI YA TAASISI.....	5
Maana ya mradi.....	5
Mpango na dhana ya mpango shirikishi katika taasisi.....	6
Umuhimu wa kupanga kwa dhana ya mpango shirikishi.....	6
Sifa za mradi wenye mafanikio.....	6
Mzunguko wa mradi (Project cycle).....	7
Kubaini mradi (Identification).....	7
Uandaaji wa mradi(Preparation).....	8
Upembuzi wa mradi (Appraisal).....	8
Uwasilishaji (Presentation).....	8
Utekelezaji (Implementation).....	8
Ufuatiliaji (Monitoring).....	8
UMUHIMU WA UFUATILIAJI.....	9
Tathmini (Evaluation).....	9
UMUHIMU WA TATHMINI.....	9
MADA KUU 3.2: UANDIKAJI WA MAANDIKO YA MIRADI.....	9
MAANA YA ANDIKO LA MRADI.....	10
MUUNDO WA ANDIKO MRADI.....	10
MADA KUU 3.3: UMILIKI WA MIRADI NA UENDESHAJI WAKE.....	11
Dhana ya umiliki wa mradi na uendeshaji.....	11
MTIHANI WA MODULI NAMBA 3.....	13
MASWALI.....	13

MODOU LI NAMBA 3: MIRADI YA TAASISI

UTANGULIZI

Kiongozi wa taasisi anakuwa ni mjuzi wa kila kitu katika usimamizi wake hata kama kuna wasimamizi husika wa eneo husika. Ujuzi wake hautakiwi kuchupa mipaka katika kuajiri wataalam zinazotakiwa. Mfano kiongozi hawezi kuwa mwalimu kama hajakaa darasani kusomea ualimu, hivyo zipo fani kiongozi anajikuta amevamia bila kujua hatakiwi kuwa hapo. Katika kuondoa hali ya kufanya kazi kwa mazoea, moduli hii ya miradi ya taasisi inatoa mwanga kwa zile kanuni za msingi za kumfanya kiongozi kuwa makini sana katika usimamiaji wa miradi ya taasisi.

MAUDHUI YA MODULI: Moduli hii inahusu Miradi ya taasisi, imekusudia kumjenga kiongozi kujua zile kanuni za msingi za kumfanya aweze kuwa na stadi za kitaalamu ambazo ni muhimu mno katika kumudu mzunguko wa mradi, ikiwemo kuutambua mradi, upembuzi yakinifu, maandalizi, hatua za tathmini na baadhi ya misingi ya utekelezaji wa mradi. Kufahamu huku kuweze kuchochea viongozi kuibua miradi mbali mbali ya kujenga uwezo na miradi ya kiuchumi katika wilaya zao na mikoa yao kwa ajili ya kutatua changamoto zinazoikabili jamii.

MALENGO YA MODULI: Hadi mwisho wa moduli hii, washiriki waweze:

- i. Kuelewa maana ya maana ya mradi kwa tafsiri sahihi
- ii. Kufahamu namna ya kuibua miradi
- iii. Kufahamu namna ya kufanya ushirikishaji wa wadau katika kuibua na kutekeleza miradi ya taasisi.
- iv. Kufahamu namna ya kuandika maandiko ya miradi kwa lugha ya Kiswahili
- v. Kufahamu namna ya kusimamia miradi na uendeshaji wake
- vi. Kufahamu juu ya dhana ya uendeleo wa miradi ya taasisi.

MADA KUU ZA MODULI

Mada maalumu katika moduli hii ni;

3.1 UIBUAJI WA MIRADI YA TAASISI

3.2 UANDIKAJI WA MAANDIKO YA MIRADI

3.3 USIMAMIZI WA MIRADI NA UENDESHAJI WAKE

MADA NDOGO NDOGO ZINAZOJENGA MADA KUU NI;

MADA KUU 3.1: UIBUAJI WA MIRADI YA TAASISI

Mada kuu hii inajengwa na mada ndogo ndogo zifuatazo;

3.1.1 Maana ya miradi

3.1.2 Mpango na dhana ya mpango shirikishi katika taasisi

3.1.3 Mzunguko wa mradi (Project cycle)

MADA KUU 3.2: UANDIKAJI WA MAANDIKO YA MIRADI

Mada kuu hii inajengwa na mada ndogo ndogo zifuatazo;

3.2.1. Maana ya andiko la mradi

3.2.2. Muundo wa andiko la mradi

3.2.3 Mfano wa andiko la mradi

MADA KUU 3.3: USIMAMIZI WA MIRADI NA UENDESHAJI WAKE

Mada kuu hii inajengwa na mada ndogo ndogo zifuatazo;

3.3.1 Dhana ya usimamizi wa mradi na uendeshaji

3.3.2 Uendelevu wa mradi

MADA KUU 3.1: UIBUAJI WA MIRADI YA TAASISI

Maana ya mradi

Maana ya mradi nini?

Mradi ni jumla ya shughuli zilizobuniwa kutekelezwa kwa lengo la kutatua tatizo fulani lililojitokeza ndani ya jamii katika kipindi maalum.

Au maana nyingine ya kutafsiri mradi inaweza kuwa;

Mradi unaweza kutafsiriwa kwamba ni shughuli ya uwekezaji, ambapo rasilimali ya fedha imetumika kutengeneza rasilimali mtaji, ambayo itazalisha faida katika kipindi cha muda mrefu.

Mfano 1: katika jamii kumeonekana kuwa kuna kukosekana kwa huduma za afya katika eneo fulani na kule ambapo huduma zinapatikana ni mbali, hivyo wana jamii kwa umoja wao wanaibua hilo kama tatizo la msingi kwao na kuona kuwa kuna haja ya kujenga kituo cha afya. Ujenzi wa kituo cha afya ni MRADI ambao unakwenda kutatua tatizo la ukosefu wa huduma za afya.

Mfano 2: Katika taasisi kumeonekana kuwa viongozi na wafanya kazi hawana ujuzi wa kutosha kutekeleza majukumu yao, hivyo inaonekana kuwa taasisi iweze kukodi watalaam washauri waingie mkataba na taasisi kwa ajili ya kutoa mafunzo ya uongozi ili kuwajengea uwezo viongozi. Kwa mantiki hii, kutoa mafunzo ni MRADI ambao ukawenda kutatua tatizo la ukosefu wa maarifa kwa viongozi.

Ili mradi uweze kufanikiwa vizuri, kanuni zake muhimu ni lazima zielezwe wazi. Nazo hujumuisha mambo yafuatayo;

- i. **Madhumuni:** Mradi huo unataka kutatua tatizo gani katika jamii au taasisi husika? Kutokufahamika kwa lengo kuu la mradi kunaweza kuwa ni tatizo katika utekelezaji wake. Hivyo kila mradi lazima ujulikane unataka kutatua tatizo gani maalumu katika jamii au taasisi.
Mfano: Mradi huu wa masomo ya masafa unaotolewa katika moduli hizi nne umelenga kutatua tatizo kubwa la kujenga weledi wa viongozi katika maswala ya uongozi, utawala bora na elimu ya Tehama.
- ii. **Wanufaika waliolengwa:** Wanufaika wa mradi husika wanatakiwa kufahamika moja kwa moja ili iwe vyepesi kupima namna wanufaika wanavyoweza kupata matokeo yaliyoratajiwa. Hii itakujulisha kama mradi umefanikiwa kwa kiasi gani kuwakifia walengwa.
Mfano: Katika mradi huu umelenga kuwafikia viongozi wa BAKWATA wapatoa elfu 5 katika wilaya yako, maanake viongozi wote 5 wanatakiwa wasome na wafanye mitihani. Ili kuweza kujipima kama wamenufaika na mradi, kila mara lazima uchukue taarifa zao waliosoma. Ikiwa wamesoma viongozi elfu 1 basi ujue umefikia lengo la wanufaika kwa silimia 20 tu kati 100 zilizotakiwa na hapo unatakiwa kama kiongozi mkuu ujue unachotakiwa kukifanya ili wanufaika waliolengwa waweza kujiuna na kufanya mitihani hiyo.
- iii. **Muda wa mradi:** Mradi wowote lazima uwe na muda maalumu wa utekelezaji wake, hivyo inatakiwa kuendana na muda wa mradi. Haina maana kuwa na mradi ambao

haujawekewa muda maalumu, itakuwa vigumu kujipima kama mradi unafanikiwa au haufanikiwi.

Mfano: Mradi huu wa kujenga uwezo kwa viongozi umewekwa katika moduli nne na kila moduli imewekwa muda wa juu kabisa wa wiki 3. Hivyo kila baada ya wiki 3 ni matarajio kuwa kiongozi atakuwa amesoma moduli moja na kuweza kujibu maswali na hivyo kwa moduli nne atakuwa ametumia muda wa wiki 12. Kipimo cha kuwa iadadi ya wahitimu kitachukuliwa katika muda wa baada ya wiki 12.

- iv. **Matokeo tarajiwa ya mradi:** Mradi lazima uwekewe matokeo ambayo yanatajiwa ili kuweza kujitathmini kama matokeo hayo yamefikiwa au bado. Kwa hali hii, tunatajia hakuna mradi ambao utaandikwa bila kuwa na matokeo tarajiwa.

Mfano: Matokeo tarajiwa ya mradi huu ni

- a) Viongozi watakuwa wamejengewa uwezo kwa muda mfupi na pia kwa gharama ndogo sana kwa kila kiongozi,
- b) Lakini pia usimamizi na utendaji ambao utafanyika katika wilaya na mikoa kupitia maarifa ya moduli hizi utazidi kuwafanya viongozi kuwa wabunifu wa miradi mikubwa ya BAKWATA ambayo itakaposimamiwa vyema itazidi kuliingizia baraza mapato makubwa.

Mpango na dhana ya mpango shirikishi katika taasisi

Rejea katika moduli ya kwanza somo la kanuni nne za menejementi, moja ya kanuni ni KUPANGA. Matokeo ya kupanga huko ni kupatikana kwa MPANGO. Kwa hivyo swala la kupanga mpango ni lazima linapitia michakato mbali mbali mpaka kufikia hatua ya mwisho. Katika mpango kunaweza kuwa na mradi zaidi ya mmoja au upo mmoja huo huo. Wakati wa kuchakata mpango ni lazima kuwe na ushirikishwaji wa kila hatua kwa kundi linalohusika. Kutohusisha makundi katika kupanga matokeo yake ni kusua sua kwa mpango au kutokea kuwepo kwa migogoro katika taasis. Hivyo mradi wowote ambao unaibuliwa katika taasisi lazima ufuata dhana ya kushirikisha wadau muhimu katika taasisi au nje ya taasisi ili kuleta ufanisi mkubwa wa mradi huo.

Umuhimu wa kupanga kwa dhana ya mpango shirikishi

- i. Upangaji shirikishi unatakiwa ili rasimali zilizopo katika jamii zinaweza kubainishwa na kupangiwa matumizi mazuri. Rasimali zinaweza kuwa nyingi lakini zisitumike vyema kwa kukosekana ushirikishwaji
- ii. Ushirika unaweza kujengwa kwa urahisi baina ya wadau wakati wanafanya kufahamiana malengo.
- iii. Kuondoa kurudia rudia aina moja ya huduma katika eneo moja kama wadau watakaa pamoja kuafikiana
- iv. Uboru wa kazi unaweza kuimarika

Sifa za mradi wenye mafanikio.

Sifa za mradi wenye mafanikio ni pamoja na:-

- i. Kushirikisha jamii na wadau wengine wote katika hatua zote za kupanga mradi, utekelezaji na tathmini.

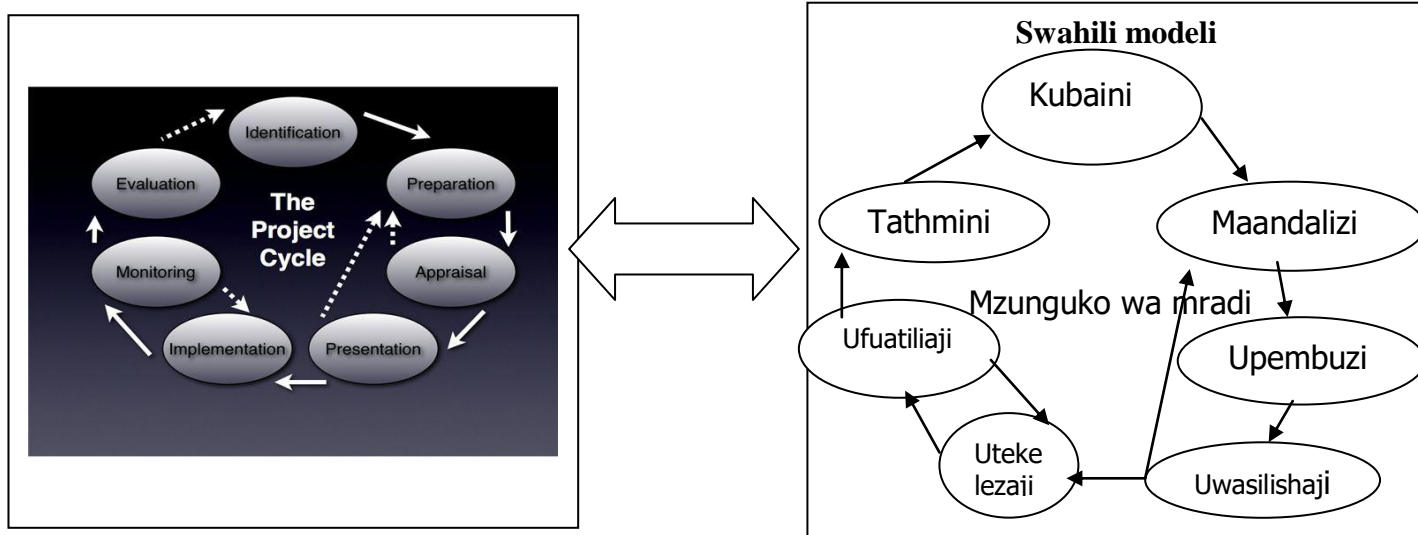
- ii. Uchanganuzi wa hali halisi na kutambua ni nini hasa jamii inataka kufanya.
- iii. Yenye makusudio halisi na yanayowezekana
- iv. Yenye malengo mazito
- v. Mradi uliochambuliwa na majukumu ya wahusika wote kuainishwa.
- vi. Yenye mpangilio mzuri wa muda wa utekelezaji na bajeti kusudi malengo yake yaweze kutekelezwa katika muda uliopangwa kulingana na gharama.
- vii. Utoe matokeo mazuri, yaliyowazi na thabiti wakati wa utekelezaji.
- viii. Uwe na utaratibu mzuri wa usimamizi ili kupima maendeleo ya mradi.
- ix. Mbinu za kuhakikisha kuwa jamii husika inakuwa na taarifa na inahusishwa katika mradi.

Mzunguko wa mradi (Project cycle)

Mzunguko a mradi ni nini?

Mzunguko wa mradi ni mchakato mzima wa kupanga, kuratibu, kuongoza hatua kwa hatua utekelezaji wa mradi na kufanya udhibiti (ufuatiliaji na tathmini) ili kufikia malengo tarajiwa ya mradi.

Michoro hapo chini inaonyesha hatua za mzunguko wa mradi kwa lugha ya kiingereza na kwa lugha ya Kiswahili.

Maelezo ya Mzunguko wa mradi

Kubaini mradi (Identification)

Kubaini mradi kunaanza na kubaini tatizo linaloikabili taasisi au jamii husika.

Mfano 1: Tunapokuwa tumbaini kuwa kuna upungufu wa weledi katika taasisi katika kuyaendea mambo mbali mbali ya utendaji wa kazi, kwa kubaini huko, tunatakiwa kuja na wazo la kuwa na mradi wa kujenga uwezo kwa viongozi kupitia programu mbali mbali za kutoa elimu.

Mfano 2: Katika eneo fulani kuna ukosefu wa huduma ya wanachi kupata nafaka (mahindi, mtama, n.k) zilizosagwa na kuwa unga. Tatizo hilo linapalekea kamati ya msikiti kukaa na kufikiria kuanzisha mradi wa mashine ya kukoboa na kusaga nafaka.

Hivyo kuwepo kwa tatizo au changamoto fulani kunaibua mradi fulani ufanyike ili kuondoa tatizo au changamoto ile. Changamoto kwa wakati mwingine zinatengeneza FURSA.

Uandaaji wa mradi(Preparation)

Maandalizi ya mradi ni hatua ambayo vigezo vinavyotakiwa vya mradi vinatakiwa kuandaliwa kwa kuanza kuandikwa kwenye makaratasi kitalaam. Hatua hii mtalaam au kiongozi anakaa kuliandika wazo liloibuliwa ili kuona litatekelezwa vipi.

Upembuzi wa mradi (Appraisal).

Upembuzi wa mradi ni ile hatua ya kuuchambua mradi kitalaam kuangalia kama kuna athari chanya za kiuchumi, kimazingingira, kifedha na kijamii. Hatua hii sasa si hatua ya andiko tu, hapa inatakiwa andiko lifanyiwe majaribio katika eneo la mradi moja kwa moja kutathmini hali halisi ya utekelezaji kwa kuona. Maana yake ni kuwa mwandishi inabidi ajiridhishe moja kwa moja je kama ni mradi wa ujenzi ni kweli kuna eneo la kujenga na linatosha huo ujenzi wenyewe. Je, ni kweli kuna hitajio la kijamii kwamba eneo unapotajwa mradi uwepo kuna mahitajio halisi na je hakutakuwa na athari za kimazingira katika kutekeleza maagizo hayo?

Uwasilishaji (Presentation)

Hatua hii mtalaam au kiongozi aliyekuwa ameandika andiko la mradi anakwenda mbele ya jopo la viongozi wenye maamuzi kwa ajili ya kuwaslisha andiko la mradi kama unafaa kwenye jamii na pia uongozi husika kama unaweza kukabiliana na utekelezaji wake. Kwenye mchoro kunamshale unaonekana kutoka katika uwasilishaji kurudi katika hatua ya maandalizi. Mshale huo maanake ni kuwa katika hatua hii, uwasilishaji uliofanyika unaweza kupekelekea baadhi ya mambo yakashauriwa na uongozi kuwa yafanyiwe marekebisho na hivyo mtalaam au kiongozi aliyeandika anarudi tena kuandika upya kwa ajili ya kusahihisha na kuelendelea na hatua zingine. Mfano gharama za mradi zinaweza kuwa juu, hivyo viongozi wakaomba kubadili ukubwa wa mradi na hivyo gharama zikapunguzwa kitalaam. Badala ya kununua mashine ya ukubwa wa horse power 50 ikabidi wanunue mashine ya horse power 30.

Utekelezaji (Implementation)

Hii ni hatua ambayo sasa utekelezaji halisi unafanyika kwa kukusanya rasilimali zinazotakiwa ili mradi uanze kufanya kazi. Hatua hii ni muhimu sana kuweza kutafsiri kile ambacho kimeandika ili kuweza kukidhi matakwa halisi ya mradi. Hatua hii inataka umakini mkubwa sana kwa sababu rasilimali watu hapa ndipo mahala pake kuweza kuonyesha ufanisi wao mpaka mradi unakamilika.

Ufuatiliaji (Monitoring)

Maana ya ufuatiliaji

Tafsiri nyepesi juu ya neno ufuatiliaji ni ukusanyaji maalumu wa taarifa(information) na uchambuzi wake ambao unalinganisha shughuli inayofanyika kwa kurejea mpango ulivyopangwa.

Katika kuutekeleza mradi hatua hii maanake ni hatua ya msingi sana ili kuhakikisha ubora wa mradi unakamilika kama ulivyotakiwa kutokana na uchambuzi wa kitalaam. Mfano kama

andiko lilipitishwa linaonekana kuwa mashine inayotakiwa kufungwa ni ya horse power 20 hivyo lazima kuhakikisha inapatikana mashine ya horse power 20 na siyo 15.

UMUHIMU WA UFUATILIAJI

- Kutoa fursa ya kugundua na kurekebisha tatizo mapema
- Kuwezesha usimamizi kuwa mzuri
- Kutatua matatizo yatokayo jitokeza katika shughuli kwa wakati
- Kuona kwamba shughuli za mradi zinafanyika kama zilivyopangwa kwenye mpango wa kazi
- Unasaidia kugundua mapema vizuizi au makosa kwenye mchakato mzima wa utekelezaji
- Ufuatiliaji hutoa nafasi mapema ya kurekebisha au kujikosoa katika utekelezaji wa mradi
- Kuona kama shughuli zinatekelezwa kama zilivyopangwa
- Kuongeza ufanisi wa shughuli
- Hujenga mahusiano mazuri kati ya mfuatiliaji na mtekelezaji
- Kutoa motisha

Tathmini (Evaluation)

Maana ya tathmini

Tathmini ni kitendo cha kupima matokeo ya utekelezaji wa mpango au mradi kulingana na malengo au madhumuni yaliyokusudiwa kwa kipindi maalum.

Tathmini vile vile humwezesha mtathmini na wahusika kuendeleza mbinu zilizopo au kubuni mbinu mpya za utekelezaji kufikia malengo yaliyopangwa au yatakayopangwa.

UMUHIMU WA TATHMINI

- Hutoa fursa ya kutambua mafanikio ya mapungufu ya utekelezaji wa mradi/shughuli.
- Hutoa fursa ya kubadilisha mbinu zilizosababisha kutofikia lengo katika mradi uliopita
- Kupanga mbinu mpya za uboreshaji wa mradi/shughuli zinazofuata.
- Kutoa maamuzi ya kuendelea na mradi, kupanga upya au kusitisha kabisa mradi
- Inasaidia kuondoa vikwazi vya utekelezaji wa mradi.
- Kupima maendeleo ya mradi hatua kwa hatua
- Kupima utekelezaji kulingana na mpango kazi
- Kurekebisha mpango wa kazi
- Inasaidia kuona malengo ya mradi yanatekelezwa
- Kupima mafanikio na matatizo ya kazi
- Kufanya marekebisho ya malengo na kuweka mikakati upya
- Kuboresha mipango ya baadaye
- Kuboresha mipango ya baadaye
- Inasaidia kufanya marekebisho ya mafungu ya fedha za mradi.
- Inasaidia kufanya marekebisho ya mafungu fedha za mradi
- Inasaidia kudumisha mfanikio ya utekelezaji yaliyopatikana

MADA KUU 3.2: UANDIKAJI WA MAANDIKO YA MIRADI

MAANA YA ANDIKO LA MRADI

Andiko la Mradi ni maelezo yanayoelezea mradi husika kwa kujibu maswali ya vihatarishi vya mradi, fursa zilizopo, rasilimali na jinsi vitakavyotumika, mpangilio mzima wa kuutekeleza mradi ikiwa ni pamoja na uongozi na usimamizi na mpango endelevu wa mradi.

Maana ya andiko la mradi ilitolewa hapo juu inafafanuliwa kwa watendaji ndani ya taasisi kujua kwa mapana juu ya maneno yafuatayo:

i. **Vihatarishi(Rsiks):** Vihatarishi(rsiks) ni wingi wa neno kihatarishi(risk)

Vihatarishi ni matukio ambayo bado hayajatokea ila yanaweza kujitokeza wakati wa utekelezaji wa mradi. Hivyo katika kuandaa andiko la mradi ni vyema kuyabaini mambo yote ambayo yanaweza yakajitokeza baadaye na kuathiri utekelezaji wa mradi. Haitoshi tu kuyaanisha mambo hayo, pia kunalazika kuwekwa na tahadhari ya kukinga matukio hayo kama yakijitokeza nini kifanyike. Mfano wa vihatarishi katika kutekeleza mradi fulani ulichambuliwa na kuwekwa tahadhari zake kama inavyoonekana hapo chini;

Na.	Kihatarishi	Na.	Njia ya udhibiti
1.	Ufahamu mdogo wa baadhi ya viongozi kutekeleza mpango	1.	Kuwaalika wataalam wa kufanya mafunzo ya kuwajengea uwezo viongozi kwa njia ya semina na kuandika maandiko ya kuelimisha
1.	Kuzuka kwa migogoro ya viongozi na watendaji ndani ya Taasisi	1.	Viongozi na watendaji kujengewa uwezo kwa njia ya mafunzo namna ya kubaini migogoro na njia za utatuzi wake

ii. **Fursa:** Ni hali ya kukuwezesha jambo/kitu kufanyika.

iii. **Rasilimali:** Ni nyezo zinazosaidia katika kuzalisha mali.

iv. **Uongozi :** Uongozi ni mahusiano kati ya viongozi wa ngazi ya juu na wale wanaoongozwa.

Kwa kuzingatia nukta hizo nne za tafsiri , ndipo maana halisi ya kujua sifa za mradi unaotaka kuufanya lazima ujikite hasa hasa katika kutambua mambo hayo.

MUUNDO WA ANDIKO MRADI

Pamoja na kuwa fani ya uandikaji wa maandiko ina wataalamu wake wenye kuwa na ujuzi mpana zaidi, lakini pia kiongozi kwa upeo wa kawaida anapaswa kujua kuwa kunahitaji mambo gani muhimu katika kuandaa andiko la mradi. Yapo maandiko ya miradi ambayo kiongozi anaweza kuandika kwa wepesi sana kwa kufuatilia muundo huu hapo chini wa vipengele kuanzia i hadi xi.

i. **Mradi huo unaitwaje?**

a. Utakuwa maeneo gani?

b. Unafanyika kwa muda gani?

c. bajeti yake ni kiasi gani?

d. Wafadhili wa mradi ni akina nani?

e. Namba ya mradi kama ipo na kipindi cha kuanza na kumalizika kwa mradi.

ii. **Historia ya tatizo:** Historia ya tatizo lililo sababisha mradi kuwepo ni ipi? Mradi huu umetokana na mtu mmoja au jamii na ulianzaje au wazo lilianza ni kwa nani?

- iii. **Kwanini tuwe na mradi huu katika jamii hii kipindi hiki?** Je, mradi ni suluhisho halisi na sahihi la tatizo hilo?, Je unadhani kama hautatekelezwa kwa sasa mradi huu utaleta madhara yoyote?
- iv. **Mpango wa utekelezaji:** Unaweza kusema kwa ufupi mradi huu hasa unashughuli zipi na unatekelezwaje katika jamii hii.
- v. **Usimamizi wa mradi:** Utasimamiwa na nani au watu wangapi na kwa nafasi zipi kwa njia gani hasa ili kuwafikia jamii?, Je mradi huu utahusisha watu wangapi kiutendaji na pia utawalenga watu kiasi gani na wanawake wangapi na waume wangapi?
- vi. **Malengo au Lengo kuu la mradi ninini?** Madhumuni yake mengine ni yapi? Shughuli za mradi na majukumu madogomadogo ninini? Ambayo lazima yapangwe kimantiki na kwa matarajio yenye kufikia lengo.
- vii. **Uchambuzi wa wadau wa mradi:** Ni wadau wangapi na watashiriki vipi katika kufanikisha mradi huu, mchango wa wadau hao unamasharti yoyote yanayoweza kuathiri mradi huu ?
- viii. **Masuala mtambuka:** Kuna uhusiano wowote kati ya mradi huu na maswala ya kijinsia? Swala la mazingira linaingia wapi katika mradi huu? Swala la Ukimwi na magonjwa yasiyotibika yanasehemu gani katika matokeo na utekelezaji wa mradi huu?
- ix. **Ufuatiliaji na tathmini ya mradi:** Umpanga kuitekeleza vipi tathimini na ufuatiliaji wa shughuli za mradi huu? Uendelevu wake na bajeti vimegusa maeneo yote ya mradi huu kwa namna gani?
- x. **Uendelevu wa mradi:** Je kuna mipango madhubuti yatakayoweza mradi kuendelea kuwepo hata baada ya ufadhili kuisha?
- xi. **Bajeti ya mradi:** Ainisha gharama za ununuzi wa vitu, malipo ya mishahara na gharama zingine zitakazohitajika ili kuendesha mradi

MADA KUU 3.3: UMILIKI WA MIRADI NA UENDESHAJI WAKE

DHANA YA UMILIKI WA MRADI NA UENDESHAJI

3.3.1.1 Dhana ya umiliki

Umiliki wa mradi maanake ni kuwa na haki ya kisheria ya mradi husika.

Mifano hai; **i.** Ardhi inayomilikiwa kisheria ni ile ambayo ina nyaraka halali na za kisheria ambazo zinatambulika. Kwa hali hii mradi ukijengwa juu ya ardhi hii, utambuzi wa kisheria unatambua mradi huo unamilikiwa na mwenye ardhi husika.

ii. Kama ni mradi ambao mtu amenunua mashine au mitambo ambapoa ana nyaraka halali za kisheria, mradi huo mmiiki wake ni mwenye nyaraka za kisheria.

Kwa mstakabali wa taasisi nyingi, katiba zimebainisha kuwa umiliki wa mali za taasisi zipo chini ya dhamana ya bodi ya wadhamini wa taasisi husika. Hivyo mali za taasisi kwa namna yoyote ile katika mikoa au wilaya zinakuwa zipo chini ya bodi ya wadhamini kisheria wao ndiyo wenye mamlaka ya mwisho juu ya mali hizo.

Miliki (bodi) anaweza kukasimisha mamlaka ya kuendesha kwa ngazi za chini na siyo kukasimisha umiliki.

3.3.1.2 Dhana ya uendesaji

Kumiliki mradi na kuendesha ni tofauti.

Maana ya kuendesha ni kufanya usimamizi wa namna mradi unavyotakiwa kuleta mafanikio ya malengo husika.

Kwa hali hii muendeshaaji wa mradi anaweza kuwa si mmiliki wa mradi. Muendeshaaji wa mradi anaweza kuwa amepewa dhamana tu ya kusimamia mradi huo kutoka kwa mmiliki halisi.

Mifano: Mtu anaweza kujenga vyumba vya maduka, kisha akapangisha, hivyo mtu aliyepangishwa duka anakuwa ni mwendeshaaji tu na siyo mmiliki wa jengo la duka.

3.3.2 Uendeleu wa mradi

Mradi unaoibuliwa, ukachakatwa mpaka kufikia hatua ya kuendesha, unatakiwa kufikia mafanikio ya kiwango cha juu kwa kutumika kwake na pia kutatua changamoto au matatizo ya sehemu husika kwa muda wote. Ili kuweza kuwa endelevu yafaa vigezo vya kuufanya kuwa endelevu viweze kuzingatiwa. Mifano ya vigezo hivyo ni;

❖ Kubadilisha uongozi wa kusimamia mradi

Kama mradi unasusua mmiliki wa mradi kama ndiye muendeshaaji wa mradi anatakiwa kubaini kama tatizo kuu ni uongozi kuwa unalega lega, anaweza kuubalisha moja kwa moja ili kuufanya mradi husika kuwa endelevu.

❖ Kufanya ukarabati wa miundo mbinu

Kama ni mradi wa miundo mbinu yafaa ufanyiwe ukarabati kwa vipindi maalumu ili kuufanya mradi kuwa endelevu zaidi.

❖ Kubadilisha teknolojia

Kubadilika kwa teknolojia kunaweza kuwa na athari ya mradi kuwa unafaa kuwa endelevu, hivyo yafaa kuangalia teknolojia inayofaa kwa wakati huo.

Mfano kama mtu ana mradi wa kuendesha mashine inayotumia nishati ya mafuta kwa sababu umeme haupo katika eneo husika, ikitokea umeme umafika, basi haraka sana anatakiwa kuangalia faida ya kutumia mashine ya umeme, la hivyo mabadiliko hayo ya teknolojia yanaweza kufanya ashindwe kumudu ushindani wa kibiashara na hivyo mradi kuweza kufa.

❖ Kuweka mfuko maalumu wa kudhibiti uchakavu

Hii ni njia ambayo inaweza kusaidia sana mradi kuwa endelevu kwa sababu kuna fungu maalumu la fedha ambalo linatengwa kuweza kufanya ukarabati muda husika unapofika na siyo mpaka zitafutwe tena na mradi kusimama au kuzidi kufanya kazi kwa ufanisi mdogo sana.

MTIHANI WA MODULI NAMBA 3

Maelekezo;

1. Mtihani huu una maswali 15
2. Unatakiwa kujibu maswala YOYOTE 10 tu ambayo utayachagua
3. Kila swali lina alama 10 (10%) na hivyo jumla ya alama ni 100 (100%).
4. Mtihani huu ni upimaji wa wazi (OPEN BOOK PAPER) hivyo unatakiwa kujibu maswali kwa kutumia upeo wa kujieleza zaidi ili kupima ufahamu wa moduli na siyo kunakili msitari kwa msitari kutoka katika moduli.

MASWALI

1. (a) Mradi ni nini? (2%)
(b) Kwa tafasiri ya mradi ambayo umetoa hapo juu, fafania uelewako wa awali juu ya neno mradi na ufahamu wa sasa baada ya kusoma moduli hii. Kama ufahamu wako ulikuwa sawa sawa, toa maalezo ya halisi ya mfano wa mradi ambao umekuwa ukifanyika katika eneo lako la utendaji ambao umekidhi tafasiri hii. (8%)
2. Chagua tatizo moja kuu ambalo unaliona katika eneo lako la utendaji, kisha ainisha kanuni za kutengeneza mradi ambao utatakwenda kutatua tatizo hilo? (10%)
3. Kuna tatizo la watu kupata maji kwa ajili ya swala na pia maji ya matumizi ya nyumbani katika kitongoji chako, kwa ufahamu wako wa kujenga hoja za kuandaa mradi, ainisha hatua muhimu kwako utakazo zipitia katika kuliendea suluhisho la kukosekana kwa maji katika kitongoji chako. (10%)
4. Kwa kurejea sifa za mradi wenye mafanikio ambazo umezisoma katika moduli hii elezea mfano wa mradi mmoja tu katika eneo lako ambao umetekelezwa kwa mafanikio. Mradi huu unaweza kuwa wa taasisi yako hapo ulipo au ni wa taasisi nyingine yoyote unayoifahamu. (10%).
5. (a) Mpango shirikishi ni nini? (1%)
(b) Kuna umuhimu gani wa kuwa na mpango shirikishi. Fafania kwa kina (9%)
6. Chambua dhana ya muzunguko wa mradi (10%)
7. Kwa kutumia dhana ya muzunguko wa mradi, andaa mradi unataka wewe kisha andika namna utavyoweza kubuni wao mpaka kufikia kuutathmini (10%)
8. Chambua maana ya mradi kwa kuzingatia nukta nne(vihatarishi,fursa, rasilimali,Uongozi). Fafania kwa kina kwa kurejea mazingira yako halisi. (10%)
9. Eleza umuhimu kufanya ufuatiliaji (10%)
10. Eleza umuhimu kufanya tathmini (10%)

11. Mradi wa kujenga uwezo kwa viongozi ni mradi mkubwa katika taasisi. Chambua dhana hii kwa kuzingatia somo la rasilimali watu na andaa kwa ufupi mradi wa kujenga uwezo katika eneo lako (10%)
12. Kwa kutumia ufahamu wako wa dhana ya miradi kuwa shirikishi, elezea kwa ufupi namna utakavyoshirikisha wadau katika eneo lako ukiwa unaanda mradi. Chagua mradi wowote ambao utauandaa na kisha ukawashirikisha wadau (10%)
13. Baada ya kusoma moduli hii, sasa umekuja kiongozi ambaye unaweza kujenga hoja za kuandaa miradi katika eneo lako la utendaji. Eleza kwa ufupi sana elimu hii itakusaidia katika kuanzisha miradi ya taasisi yako. (10%)
14. Usimamizi wa mradi umekuwa unachanga watu wengi na umiliki wa miradi, kwa kutumia mifano yako halisi, chambua dhana hizi mbili na kuonyesha makosa ya ufahamu katika mifano yako uliyotoa (10%)
15. Uendelevu wa mradi ni jambo muhimu sana. Taja na fafania kwa ufupi mambo ambayo yasipozingatiwa yanaweza kuufanya mradi kutokuwa endelevu (10%)